

**บทความวิจัย เรื่อง การศึกษาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสู่
การสร้างรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวทางน้ำ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร**
Research article: The Study of Potential of Cultural Capital and Tourism Resource
to Created Waterway Tourism Interpretation, Taling Chan District, Bangkok.

ผู้แต่ง ดร.ภรณ์นภัส เบ็นท์, อาจารย์ธีระ อินทรเรือง และอาจารย์นรินทร์ ยืนทน

สังกัด/สถานที่ทำงาน สาขาการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

โทรศัพท์ ๐-๒๑๖๐-๑๕๔๐ มือถือ ๐-๘๑๙๒-๔๔๖๖-๖ E-mail : drkimji66@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัย เรื่อง การศึกษาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสู่การสร้างรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวทางน้ำ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งใช้เครื่องมือวิจัย ดังนี้ การสำรวจและสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และแบบสัมภาษณ์โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวภายในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานครเพื่อนำมาสร้างรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ประเภทคู่มือแนะนำเที่ยว (Guidebook) และแผ่นพับ (Brochure) ที่เหมาะสมกับพื้นที่

ทั้งนี้ ผลการวิจัย มีดังนี้

1. ทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวภายในพื้นที่ตลิ่งชันมีด้วย ๙ แหล่ง คือ วัดตลิ่งชัน วัดช่างเหล็ก วัดมณฑป วัดสมรโกฏิ วัดทอง (บางระมาด) วัดกระจิง วัดจำปา วัดมะกอก และวัดโพธิ์ ซึ่งภาพรวมแต่ละที่พบว่ามียุทธศาสตร์ตามเกณฑ์ประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้งด้านสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว และกิจกรรมท่องเที่ยว และด้านบริหารจัดการ เพียงแต่เพิ่มเติมในส่วนของการปรับปรุงทัศนียภาพและสาธารณูปโภคบางอย่าง อาทิ สุขา ตลอดจนร้านค้าต่างๆเนื่องจากเป็นปัจจัยหนึ่งในองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ
2. จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) เกี่ยวกับรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวทางน้ำ ประเภทคู่มือแนะนำเที่ยวและแผ่นพับใน ๕ ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านภาษา ด้านการจัดวางภาพ ด้านสีสันทัน และด้านความน่าสนใจพบว่าในด้านการจัดวางภาพ ด้านสีสันทันและด้านความสนใจ ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจและเห็นด้วยกับต้นแบบที่สร้างขึ้นมา ส่วนในด้านเนื้อหาและภาษาคงปรับแก้ในการเพิ่มเนื้อหาด้านความเชื่อและจิตวิญญาณ ตลอดจนปรับภาษาให้อ่านเข้าใจง่ายขึ้นลดทอนศัพท์เฉพาะทางวิชาการลงเพื่อให้สอดคล้องกับคู่มือแนะนำเที่ยวและแผ่นพับแนะนำเที่ยว

คำสำคัญ : ศักยภาพ, ทุนทางวัฒนธรรม, ทรัพยากรท่องเที่ยว, การสื่อความหมาย, การท่องเที่ยวทางน้ำ

Abstract

This purpose of this research is to study potential of cultural capital and tourism resource to created waterway tourism interpretation, Taling Chan District, Bangkok. This research is qualitative research which aims to evaluate potential of cultural capital and cultural tourism resource and create waterway tourism interpretation in Taling Chan District, Bangkok, by using variety of research instruments : Survey, Observant, In-Depth Interview and Interviewing Form.

The results as follows :

1. Cultural capitals and cultural tourism resources are composed of 9 temples ; Wat Taling Chan, Wat Changlhek, Wat Mondop, Wat samorrakot, Wat Tong (Bangramad), Wat Krajang, Wat Champa, Wat Makok and Wat Pho which have enough potential according to all 4 standard evaluation criterias of cultural tourism resource. But it should improve some temple's landscape and increase restroom and grocer's shop
2. From interviewing key informants about waterway tourism interpretation (both guidebook and brochure) in 5 factors which compose of content, language, composition, color and attraction, found that key informants satisfy last 3 factors ; composition, color and attraction. But it should increase the content of believe and spirit of cultural capitals for more attracting tourist and improve language to be legible.

Keywords : Potential, Cultural Capital, Tourism Resource, Interpretation, Waterway Tourism

บทนำ

เขตตลิ่งชัน ย่านชุมชนริมคลองในอดีตที่ยังคงมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน แม้ว่าสิ่งแวดล้อมบางอย่างอาจเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกระแสสังคมที่แปรเปลี่ยนทันสมัยมากขึ้นแต่ยังคงเห็นร่องรอยและการมีอยู่จริงในด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาในอดีตจนตกทอดมาในปัจจุบันได้ สิ่งหนึ่งที่ได้เห็นได้อย่างชัดเจนในการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่เกิดจากการบูรณาการด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่เข้าหากันโดยตั้งอยู่บนความยั่งยืนของทรัพยากร กล่าวคือ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่างๆ ดังจะเห็นได้ อาทิ ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ตลาดน้ำวัดตลิ่งชัน ตลอดจนเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจำพวกวัดวาอารามต่างๆ และเรือทอเรือสำเภา ทว่าเส้นทางท่องเที่ยวที่มีอยู่นั้นจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้แล้วนั้น แต่กลับพบว่าตามเส้นทางท่องเที่ยวทางเรือที่มีอยู่ในปัจจุบันส่วนหนึ่งนำนักท่องเที่ยวแวะเพียงบางจุดในเขตตลิ่งชันเพื่อนำนักท่องเที่ยวไปยังที่อื่นซึ่งการเดินทางได้ผ่านทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอื่นๆ ในพื้นที่ตลิ่งชันที่คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และยังคงปรากฏหลักฐานให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อเป็นการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ตลิ่งชันและส่งเสริมบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมในบริบททางการท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนในทางหนึ่งจึงควรศึกษาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทางวัฒนธรรมภายในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งสร้างรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมอันเป็นการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานครให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์/ระเบียบวิธีวิจัย (Objectives/Research Methodology)

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์และระเบียบวิธีวิจัย ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อสร้างรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ประเภทคู่มือแนะนำเที่ยวและแผ่นพับเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้ข้อมูลทางด้านเอกสารและการสัมภาษณ์เพื่อกำหนดแนวทางตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ (Stakeholders) และนักท่องเที่ยวเป็นผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้มีขั้นตอน ดังนี้

1. สำรวจพื้นที่และศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิ หนังสือ บทความ และวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อค้นหาข้อมูลทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
2. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นคนในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ ประชาชนชาวบ้าน เจ้าอาวาสและนักท่องเที่ยว
3. แบบสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่างที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เพื่อทดสอบและถามความเห็นต่อรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวทางน้ำที่จัดทำขึ้น

ผลการดำเนินงาน (Results)

การวิจัย เรื่อง การศึกษาศักยภาพทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสู่การสร้างรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวทางน้ำ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งใช้เครื่องมือวิจัย ดังนี้ การสำรวจและสังเกตการณ์ในพื้นที่และศึกษาข้อมูลทางด้านเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการใช้แบบสัมภาษณ์ในการสอบถามความพึงพอใจและแสดงความคิดเห็นจากกลุ่มประชากรตัวอย่างในพื้นที่ตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร อาทิ ประชาชนชาวบ้าน เจ้าอาวาส และนักท่องเที่ยว ซึ่งได้ผลวิจัยดังนี้

ศักยภาพทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

จากการสังเกตการณ์และการสำรวจร่วมกับชาวบ้านตามเส้นทางทางน้ำที่สามารถพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำซึ่งเริ่มต้นจากตลาดน้ำคลองลัดมะยมที่มีชื่อเสียงทางการท่องเที่ยว พบว่าพื้นที่ดังกล่าวมีทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนี้ วัดตลิ่งชัน วัดช่างเหล็ก วัดมณฑป วัดสมรโกฏิ วัดทอง (บางระมาด) วัดกระจิง วัดจำปา วัดมะกอก และวัดโพธิ์ ทั้งนี้เมื่อนำมาประเมินศักยภาพโดยยึดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งกำหนดโดยกรมการท่องเที่ยว (๒๕๕๗) กล่าวคือ ศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยว, ศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการ สรุปได้ดังนี้

๑. ศักยภาพในการดึงดูดด้านการท่องเที่ยว พบว่าด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมแต่ละวัดมีประวัติและความสัมพันธ์กับชุมชนมายาวนาน อีกทั้งศิลปกรรมในอดีตยังคงมีให้ศึกษาอยู่อาจมีเพียงบางวัดเท่านั้นที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาเนื่องจากสภาพที่ทรุดโทรม ส่วนในเรื่องสภาพทางกายภาพและกิจกรรมท่องเที่ยว พบว่าการเดินทางคมนาคมค่อนข้างสะดวก ความปลอดภัยค่อนข้างดีเนื่องจากเป็นชุมชนและไม่พบการเกิดอาชญากรรมในพื้นที่ที่ร้ายแรง ด้านกิจกรรมภายในวัดนอกเหนือจากการสักการบูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนแล้วนั้น ยังพบว่าแต่ละวัดมีงานประจำปีของทางวัดที่จัดขึ้นอยู่แล้ว ทั้งนี้ทรัพยากรท่องเที่ยวดังกล่าวยังเป็นเส้นทางหนึ่งของเส้นทางท่องเที่ยวโดยจักรยานซึ่งกำหนดโดยกองบริการการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครอีกด้วย
๒. ศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยว พบว่าในส่วนนี้ทั้งโครงสร้างระบบไฟฟ้าและประปาพร้อมทุกวัด รวมถึงสถานที่นั่งพักผ่อนบางวัดอาจต้องมีการปรับปรุงเพิ่มขึ้นหากเกิดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมากขึ้นแต่ถือได้ว่ายังคงรองรับการท่องเที่ยวได้อยู่ คงมี 2 ประเด็นที่ควรพัฒนาคือ ในส่วนของสุขาซึ่งควรจัดรองรับเฉพาะนักท่องเที่ยวเนื่องด้วยปัจจุบันใช้ร่วมกับพระหรือใช้ตามศาลาและประการต่อมาคือในส่วนของร้านค้าซึ่งเป็นเรื่องที่สามารถพัฒนาในระยะต่อมานี้ เนื่องจากต้องอาศัยภาวะทางการท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มในทางที่ดีจึงพัฒนาจุดนี้ขึ้น
๓. ด้านการบริหารจัดการ พบว่า สภาพแวดล้อม ความสะอาดและที่จอดรถมีความพร้อมและเพียงพอต่อการรองรับทางการท่องเที่ยว ตลอดจนพื้นที่เขตพุทธาวาสและสังฆาวาสที่แบ่งเขตอย่างชัดเจน ควรปรับปรุงในส่วนของการปรับภูมิทัศน์เพื่อให้เกิดความดึงดูดมากยิ่งขึ้นและทำขึ้น-ลงเรือบริเวณท่าน้ำให้เกิดความสะอาดสบายมากยิ่งขึ้นเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางน้ำ

การสร้างรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวประเภทคู่มือแนะนำเที่ยวและแผ่นพับ

จากการประเมินและวิเคราะห์ศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้นจึงนำมาสร้างต้นแบบรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ประเภทคู่มือแนะนำเที่ยวและแผ่นพับเพื่อนำมาตรวจสอบความพึงพอใจและความคิดเห็นโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่รวมถึงนักท่องเที่ยวเพื่อนำมาปรับแก้ให้สอดคล้อง ถูกต้องและตรงตามความต้องการของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว จากการสัมภาษณ์พบว่า

๑. ด้านเนื้อหา พบว่าข้อมูลค่อนข้างน้อยและควรใส่แผนที่ในการเดินทาง ตลอดจนประวัติของอดีตเจ้าอาวาสที่สำคัญเข้าไปเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทดแทนเนื้อหาของประวัติที่มีค่อนข้างน้อย
๒. ด้านภาษา พบว่าควรปรับให้อ่านเข้าใจง่ายมากขึ้นรวมถึงขนาดตัวอักษรไม่ควรเล็กจนเกินไป ส่วนตัวอักษรมีความเหมาะสมดีแล้ว
๓. ด้านการจัดวางภาพ พบว่าส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเหมาะสมและมีการจัดวางดี แสดงสิ่งสำคัญภายในวัดได้อย่างชัดเจน หากมีบางวัดที่ต้องเพิ่มสิ่งสำคัญในด้านจิตวิญญาณเข้าไปเพื่ออาจช่วยเพิ่มความดึงดูดใจ
๔. ด้านการใช้สีสันทัน พบว่าส่วนใหญ่เห็นด้วยกับที่สร้างขึ้น ดูน่าสนใจและสบายตาและสอดคล้องกับเนื้อหาที่เป็นวัฒนธรรม
๕. ด้านความน่าสนใจ พบว่าเส้นทางที่จัดขึ้นมีความน่าสนใจและส่วนใหญ่พึงพอใจต่อคู่มือท่องเที่ยวและแผ่นพับเป็นอย่างมากสามารถสื่อความหมายได้ดี
๖. ข้อเสนอแนะด้านอื่นๆ พบว่า ควรมีการจัดทำเป็นภาษาอังกฤษเพิ่มเติม

จากข้อสรุปข้อคิดเห็นดังกล่าวจึงนำมาวิเคราะห์และปรับแก้เพื่อดำเนินการจัดทำรูปแบบการสื่อความหมายทางการ

ท่องเที่ยว ดังนี้

๑. ด้านเนื้อหา จัดเต็มเนื้อหาในด้านความเชื่อเพื่อเพิ่มข้อมูลและดึงดูดทางการท่องเที่ยวมากขึ้น ส่วนแผนที่ทางบกของแต่ละวัดเนื่องด้วยคู่มือดังกล่าวเน้นเพื่อเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำจึงพิจารณาในส่วนดังกล่าวข้ามไป
๒. ด้านภาษา มีการปรับภาษาให้อ่านง่ายขึ้นโดยหลีกเลี่ยงศัพท์เฉพาะที่เข้าใจยากเพื่อลดความเป็นหนังสือเชิงวิชาการลง
๓. ด้านการจัดวางภาพ มีการปรับแก้เล็กน้อยเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นในแนวทางที่พึงพอใจ คงปรับเพิ่มในส่วนที่สำคัญและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าไปแต่เป็นส่วนน้อยทั้งนี้หากเพิ่มไปจำนวนมากจะทำให้ภาพแน่นจนเกินไป
๔. ด้านสีสันทันและด้านความน่าสนใจ ไม่มีสิ่งใดปรับแก้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นที่สอดคล้องกับต้นแบบและพึงพอใจเป็นส่วนใหญ่
๕. ในด้านการจัดทำคู่มือสองภาษาเป็นสิ่งที่อาจต้องใช้เวลาและดำเนินการภายหลัง

สรุปและวิจารณ์ผล (Conclusions and Discussion)

จากผลวิจัยที่ดำเนินตามเครื่องมือวิจัยที่กำหนดในงานวิจัย เรื่อง การศึกษาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสู่การสร้างรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวทางน้ำ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร สามารถที่จะสรุปผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

ศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

จากการประเมินศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถวิเคราะห์ได้ว่าโยภาพรวมทรัพยากรที่กำหนดขึ้นมีศักยภาพในทุกด้านเพียงพอต่อการรองรับด้านการท่องเที่ยวทางน้ำซึ่งความพร้อมดังกล่าวสอดคล้องตามองค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวครบด้วย สิ่งดึงดูดใจ, เส้นทางเข้าถึงและสิ่งอำนวยความสะดวก (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, ๒๕๔๘) อีกทั้งข้อค้นพบดังกล่าวยังสอดคล้องกับการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ สุวรรณฤทธิ์ วงศ์ชะอุ่มและคณะ (๒๕๕๓) ที่บ่งชี้เกณฑ์การประเมินทั้ง ๔ ด้านซึ่งใช้ในการวางแผนเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสุนทรียภาพ ด้านวิชาการ และด้านสังคมอันสอดคล้องกับผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นอย่างชัดเจน

การสร้างรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวประเภทคู่มือนำเที่ยวและแผ่นพับ

ผลวิจัยด้านการสร้างรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวขึ้นโดยมีการตรวจสอบจากแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ๕ ประเด็นซึ่งส่วนใหญ่เห็นมีความพึงพอใจและเห็นด้วยในการสร้างรูปแบบการสื่อความหมายดังกล่าว ดังนั้นสามารถวิเคราะห์ได้ว่ารูปแบบการสื่อความหมายดังกล่าวเป็นสื่อในการดึงดูดทางการท่องเที่ยวและการให้ข้อมูลต่างๆของพื้นที่ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นสอดคล้องกับคำนิยามของการสื่อความหมายซึ่งกำหนดขึ้นโดย ICOMOS (๒๕๕๑) กล่าวถึงศักยภาพทางกิจกรรมซึ่งมุ่งไปยังด้านการรับรู้โดยสาธารณะและให้ความสำคัญกับการเข้าถึงพื้นที่ทางมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเหล่านี้อาจรวมถึง ภาพพิมพ์, สื่อสิ่งพิมพ์ทางอิเล็กทรอนิกส์, การบรรยายโดยวิทยากร, แผ่นติดตั้งทั้งในและนอกสถานที่, การบริการการศึกษา, กิจกรรมชุมชน, การค้นคว้าต่อเนื่อง, กรฝึกปฏิบัติ และการประเมินกระบวนการการสื่อความหมาย ซึ่งการสร้างรูปแบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวครั้งนี้ได้สอดคล้องกับคำนิยามดังกล่าวในฐานะของสื่อและภาพพิมพ์อันเป็นการสร้างให้นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้และเข้าใจถึงพื้นที่ทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ. สำนักงาน
กิจการโรมมิ่งองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์ ; ๒๕๕๗.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ. ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ; ๒๕๔๘.
- สุวรรณฤทธิ วงศ์ชะอุ่มและคณะ. ๒๕๕๓. (ออนไลน์). การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของตำบลท่าคา อำเภอดำรงวิทยารพช. จังหวัดสมุทรสงคราม. เข้าถึงได้จาก <http://www.ssrui.ac.th/bitstream/ssruir/353/1/077-53.pdf>. (วันที่ค้นหา : 2 พฤษภาคม 2559).
- The ICOMOS Scientific Committee on Interpretation and Presentation. ๒๕๕๐. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับการสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่งมรดกวัฒนธรรม. แปลโดย เสาวลักษณ์ พงษ์ธา โปษะนันท์. หน้า ๑ – ๗.